

Матеріали XXV Міжнародної науково-практичної конференції
«Екологія. Людина. Суспільство»
пам'яті д-ра Дмитра СТЕФАНІШИНА
(12 червня 2025 р., м. Київ, Україна)

Proceedings of the XXV International Science Conference
«Ecology. Human. Society»
dedicated to the memory of Dr. Dmytro STEFANYSHYN
(June 12 2025, Kyiv, Ukraine)

ISSN (Online) 2710-3315

<https://doi.org/10.20535/EHS2710-3315.2025.343225>

ПРОЦЕДУРИ ОЦІНКИ ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ ТА ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ ЯК ЕФЕКТИВНІ ІНСТРУМЕНТИ ДОТРИМАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Поліна БЕЗУГЛА, Даніель БЕНАТОВ

Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського

Берестейський проспект, 37, Київ, 03056

e-mail: pbezuglaa@gmail.com

Анотація

У роботі проаналізовано роль процедур оцінки впливу на довкілля (ОВД) та екологічного аудиту (ЕА) як превентивних інструментів управління екологічними ризиками підприємств. Наведено висновки практичного дослідження 20 кейсів ОВД та ЕА, виконаних у 2022–2024 рр. на базі київської аудиторської компанії «N», назву якої автори не розкривають з огляду на політику конфіденційності. Визначено типові недоліки виконання обох процедур. Проаналізовано висновки постаудиту, що свідчать про ефективність застосованих інструментів ЕА для управління екологічними ризиками. Запропоновано покращення методологічних підходів у рамках здійснення ОВД та ЕА. Підкреслено необхідність посилення законодавчо гарантованого доступу громадськості до висновків ОВД та ЕА, що сприятиме прозорості прийняття управлінських рішень під час проектування, спорудження та експлуатації підприємств.

Ключові слова: оцінка впливу на довкілля, екологічний аудит, екологічна безпека, участь громадськості, екологічний моніторинг, промислове підприємство.

В умовах глобальних геополітичних викликів та курсу України на європейську інтеграцію, питання екологічної безпеки виробництв трансформуються з формальної дозвільної процедури у фактор конкурентоспроможності бізнесу. Процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД) та екологічного аудиту (ЕА) виступають фундаментальними інструментами, що дозволяють реалізувати принцип превентивності — запобігання шкоді довкіллю вже на стадії проектування підприємства

Імплементация в національне законодавство Директиви ЄС 2011/92/ЄС (із змінами 2014/52/ЄС) [1] та широке застосування положень Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» [2] створили нову правову реальність для українського бізнесу. В рамках процедури ОВД, вказані нормативні акти передбачають всебічний аналіз потенційного впливу підприємств на навколишнє середовище (включно зі здоров'ям населення, біорізноманіттю, станом ґрунтів, вод, повітря, клімату тощо). При цьому директивні вимоги гарантують доступ громадськості до інформації та можливість її участі у прийнятті рішень, що підвищує прозорість процедури і довіру населення до державних інституцій. У свою чергу, ЕА є засобом

внутрішнього контролю відповідності діяльності підприємства екологічним нормам і стандартам, а сертифікація за стандартом ISO 14001:2015 [3] ефективно формалізує систему екоменеджменту, спрямовану на постійне покращення екологічних показників (від ресурсоефективності до моніторингу забруднень). Водночас, як свідчить практика, перехід від декларативних підходів до реального зменшення техногенного навантаження часто гальмується через низьку якість звітної документації та формальний підхід до виконання досліджень, розрахунків та інспектувань об'єктів в рамках вказаних процедур.

Метою цього дослідження є аналіз практичних аспектів ключових етапів реалізації процедур ОВД та ЕА на базі досвіду аудиторської компанії «N», назву якої автори не розкривають з огляду на політику конфіденційності, визначення типових помилок виконавців та розробка відповідних рекомендацій щодо методологічного покращення вказаних процедур з урахуванням міжнародної практики.

Дослідження базувалося на масиві 20 кейсів ОВД та ЕА для об'єктів агропромислової та харчової промисловості, альтернативної енергетики та водопостачання, виконаних у 2022–2024 рр. Для аналізу матеріалів застосовували такі підходи:

- **контент-аналіз звітів ОВД** для оцінки структури та змісту опису об'єкта, характеристик довкілля і застосованих методик розрахунку викидів / скидів, рівню шуму, забруднення ґрунтів /вод, оцінки впливу на біоту;
- **аналіз результатів польових виїздів та візуального обстеження об'єктів;**
- **моделювання атмосферного забруднення для прогнозування розсіювання газових викидів** з використанням комп'ютерної програми EOL 2021 (згідно з Методикою №309, затвердженою наказом Мінприроди №309 від 10.12.2008) [4];
- **геоінформаційний аналіз промайданчиків** із застосування масивів відкритих даних отриманих з QGIS, Geoportals, OpenStreetMap, для просторового оцінювання впливів об'єктів на екосистеми та населення (зокрема, аналіз близькості до водних об'єктів, заповідних зон тощо);
- **методи екологічного аудиту** (згідно ISO 14001:2015 [3] та ISO 19011:2018 [5]), зокрема, опитування працівників, перевірка відповідності екологічних процедур і документів міжнародним нормам, верифікація наявності дозволів, звітів про емісію і поводження з відходами тощо;
- **оцінка та ранжування ризиків** за допомогою якісної матриці небезпек за методикою NIRAS [6].

Аналіз звітів ОВД показав, що найбільш добре пропрацьованими розділами є *опис планованої діяльності підприємства та характеристика природного середовища* прилегло до промайданчика.

Водночас до недоліків проаналізованих звітів можна віднести:

- відсутність альтернативних варіантів реалізації оцінюваного проекту;
- виконання прогнозування впливу об'єкту на стан атмосферного повітря із врахуванням обмеженого якісного складу компонентів забруднення та без урахування показників фонових забруднень (у ~30% звітів відсутня оцінка кумулятивного впливу на атмосферне повітря від сусідніх з об'єктом оцінювання стаціонарних джерел викидів);
- розділ щодо участі громадськості у процедурах, регламентованих чинним законодавством, нерідко носить формальний характер (публікації в ЗМІ мають місце, але реальне залучення зацікавлених осіб та екологічних організацій часто обмежується мінімальним інформуванням);
- оцінка впливу на біоту – у ~70% звітів зводиться до опису загальних характеристик прилеглих територій без натурального обстеження його видового складу).

Аналіз висновків ЕА показав доволі високу ефективність застосування вказаної процедури. Так, за даними постаудиту: на кількох підприємствах було впроваджено сортування та вторинну переробку відходів безпосередньо в цехах, що призвело до зниження обсягів твердих відходів на 25–30%, а на підприємстві з виробництва біоетанолу було модернізовано водооборотну систему, внаслідок чого водоспоживання скоротилося приблизно на 40%, та суттєво зменшено об'єм стічних вод.

На нашу думку до недоліків проаналізованих звітів ЕА можна віднести:

- **формальність (декларативну природу) затвердженої екологічної політики об'єктів аудиту**, що однак приймається аудитором за належну, при цьому реальний вплив на екологічний менеджмент відповідних положень є мінімальним через відсутність чіткого контролю виконання поставлених завдань;
- **поверхневе вивчення викидів у атмосферу в контексті екосистемного впливу об'єкту аудиту та наявності у викидах парникових газів та** (аудитори мало уваги приділяють моніторингу вуглецевого сліду підприємств та / або аналізу впливу об'єкту на водно-болотні угіддя та / або фрагментацію ландшафтів, хоча ці аспекти мають вирішальне значення для додержання підприємствами критеріїв стійкого розвитку).

Висновки

Процедури оцінки впливу на довкілля та екологічного аудиту є взаємодоповнюючими механізмами екологічної безпеки підприємств. ОВД закладає фундамент безпеки на етапі проектування, а ЕА забезпечує контроль та вдосконалення на етапі експлуатації. Синергетична ефективність ОВД та ЕА напряму залежить від додержання їх виконавцями методології досліджень, базові засади якої визначені у відповідних нормативних документах.

Для підвищення якості процедур ОВД та ЕА пропонується:

1. **Покращення доступу громадськості до результатів звітності за ОВД та ЕА шляхом інтеграції результатів моніторингу підприємств у єдину державну систему для створення прозорої бази даних фонового забруднення та посилення громадського контролю.**
2. **Вдосконалення методології ОВД, шляхом обов'язкового врахування кумулятивного ефекту через моделювання сумарного впливу всіх джерел забруднень у зоні впливу об'єкта, а не лише власних джерел підприємства.**
3. **Посилення постаудитного скрінінгу, шляхом впровадження механізму обов'язкового моніторингу реалізації екологічних умов, прописаних у висновку з ОВД або ЕА, через 1–3 роки після початку діяльності або отримання висновку ЕА.**
4. **Покращення освітнього компоненту екологічної політики держави через підвищення кваліфікації штатних екологів підприємств щодо сучасних методів оцінки ризиків та вимог міжнародних стандартів ISO.**

Запропоновані покращення дозволять не лише краще дотримуватися вимог природоохоронного законодавства, але й сприятиме сталому розвитку підприємств, підвищенню їх інвестиційної привабливості та адаптації до екологічних стандартів ЄС.

Література:

1. Директива 2011/92/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 13 грудня 2011 р. про оцінку впливу деяких державних і приватних проєктів на довкілля (із змінами, внесеними Директивою 2014/52/ЄС).
2. Закон України Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23 травня 2017 р. № 2059-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 29. – Ст. 315.

3. ISO 14001:2015 Environmental management systems – Requirements with guidance for use. – Geneva: International Organization for Standardization, 2015.
4. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 10.12.2008 № 309.
5. ISO 19011:2018 Guidelines for auditing management systems. – Geneva: International Organization for Standardization, 2018.
6. NIRAS. Environmental Impact Assessments: Selected references [Електронний ресурс]. – 03.05.2023. – 13 р. – Режим доступу: <https://www.niras.com/media/3nsa4ese/0-environmental-assessment.pdf> (дата звернення: 01.05.2025).

**PROCEDURES FOR ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT AND
ENVIRONMENTAL AUDITING AS EFFECTIVE TOOLS FOR ENSURING
ENTERPRISES' ENVIRONMENTAL SAFETY**

Polina BEZUGLA

*Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
Beresteyskyi Ave., 37, Kyiv, 03056*

Daniel BENATOV

*Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute
Beresteyskyi Ave., 37, Kyiv, 03056
<https://orcid.org/0000-0001-9626-6759>*

Abstract

The paper analyses the role of environmental impact assessment (EIA) and environmental audit (EA) procedures as preventive tools for managing environmental risks at industrial enterprises. The findings of an empirical study of 20 EIA and EA cases carried out in 2022–2024 on the basis of a Kyiv-based auditing company “N”, whose name is not disclosed due to confidentiality policy, are presented. Typical shortcomings of both procedures are identified. The conclusions of post-audit assessments are analysed, demonstrating the effectiveness of EA tools applied for environmental risk management. Improvements to methodological approaches within the mentioned procedures are proposed. The need to strengthen the legally guaranteed public access to EIA and EA statements is emphasised, as this would enhance the transparency of decision-making during the design, construction and operation of enterprises.

Keywords: environmental impact assessment, environmental audit, environmental safety, public participation, environmental monitoring, industrial enterprise.